

УДК 37.037

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА МОРАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Ю. Л. Колесник

В статті розкрито проблему дослідження організаційно-педагогічної системи морально-екологічного виховання студентів у вищих технічних навчальних закладах; проаналізовано завдання морально-екологічного виховання, засоби та форми організації процесу морально-екологічного виховання.

Ключові слова: морально-екологічне виховання, екологічна освіта, екологічна свідомість, організаційно-педагогічна система, навчально-виховний процес.

Виховна робота у вищих технічних навчальних закладах складається з багатьох напрямів. В умовах глобальної екологічної кризи екологічне виховання як складова частина морального виховання набуває особливого значення. Питання екологічної освіти та морально-екологічного виховання – одне з найважливіших питань на сучасному етапі ліквідації екологічних катастроф разом із проблемою зростання моральної свідомості населення. Від вирішення цих питань значною мірою залежить оздоровлення соціально-економічного стану держави, відтворення природно-ресурсного потенціалу України, духовний розвиток громадян [3]. Саме тому питання морально-екологічного виховання є дуже актуальним на сучасному етапі.

Серед дослідників, що вивчали означену проблему, – В. Вернадський та К. Ціолковський (положення про єдність природи і суспільства), С. Анісімов та С. Рубінштейн (теорія ціннісних орієнтацій особистості), М. Мамедов, І. Зверев, Т. Каленнікова, С. Кравченко та ін. (сучасні концепції морально-екологічного виховання та освіти), Б. Лихачов, Дж. Стюарт, В. Крисаченко (концепції розвитку культури і навколишнього середовища).

Грунтовний аналіз літературних джерел доводить, що загальній проблемі морально-екологічного виховання приділяється певна увага дослідників, однак фундаментальних робіт з питань вивчення

організаційно-педагогічної системи морально-екологічного виховання у вищих технічних навчальних закладах ще недостатньо.

Метою даної статті є розкриття поняття «морально-екологічне виховання», висвітлення проблеми дослідження організаційно-педагогічної системи морально-екологічного виховання та описання її складових.

Формування моральної культури студентів у ВНЗ невід’ємно пов’язане із проблемами екологічного виховання. Тут спостерігається тенденція впливу з обох боків: по-перше, це – формування ставлення студентів до природи в єдності екологічних, естетичних та моральних принципів, по-друге, безпосередньо моральне виховання в найширшому його сенсі.

Як відомо, моральне виховання у ВНЗ – це виховний вплив закладу, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі та практичної діяльності. Важливою підсистемою морального виховання є екологічне виховання – систематичний вплив з метою формування екологічної культури [1, с.323-325].

Екологічна освіта представлена цілісним культурологічним явищем, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості студента; вона повинна спрямовуватися на формування екологічної культури як складової системи національного і громадянського виховання молоді, екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки у навчальних закладах всіх профілів. Глибоким опануванням екологічними знаннями, формуванням екологічного мислення, свідомості і культури, разом із розвитком моральної відповідальності мають бути охоплені громадяни усіх категорій, вікових груп і сфер діяльності. В стінах вищого навчального закладу має формуватися свідоме ставлення до проблем, вирішення яких поставлене завданням морально-екологічного виховання. Збалансований, гармонійний розвиток студентів має бути базою, вихідної ідеєю, методологічною основою екологічної освіти згідно з міжнародними вимогами.

Здавна головними були та залишаються загальнолюдські (добро, правда, совість, любов та взаєморозуміння, повага, гідність), національно-патріотичні (пошана до рідної землі, історична пам’ять), родинні (пошана до старших, подружня вірність, любов до дітей,

пам'ять про предків) цінності. Тому невід'ємним атрибутом морально-екологічного виховання є практична діяльність кожної людини, спрямована на свідоме ставлення та охорону природного середовища. Усвідомлення кожним власної відповідальності за стан природного середовища, безпосередня участь в екологічній діяльності можуть стати вирішальними факторами навіть в межах глобальної екологічної ситуації. Найбільш дієвим засобом морально-екологічного виховання є формування гуманної, моральної, естетичної, розвинутої, духовно багатой і фізично здорової людини [3].

До основних напрямів морально-екологічного виховання у вищих технічних навчальних закладах слід віднести не тільки духовно-моральне, екологічне, етичне, а ще й розумове, економічне, естетичне, фізичне, виховання працелюбності та свідомості.

Адаптуючи ідеї дослідника І. Олександрова, зазначимо, що моральна та екологічна освіта повинна:

- розглядати навколишнє середовище у всій його повноті – природне і створене людиною, технологічне і соціально-екологічне, політичне, культурно-історичне, моральне, естетичне;
- бути постійним процесом, тобто починатися в дошкільному віці і тривати на всіх стадіях формальної і неформальної освіти;
- бути міждисциплінарною за своєю суттю, включати спеціальний зміст у кожний навчальний предмет, створюючи можливість формування цілісної збалансованої перспективи;
- зосередитися на поточних і можливих ситуаціях навколишнього середовища, одночасно беручи до уваги історичну перспективу, моральні та етичні принципи;
- роз'яснювати значення та необхідність місцевого, національного і міжнародного співробітництва у вирішенні проблем довкілля і запобігання їм;
- дати можливість усім учасникам застосовувати свої знання і досвід у плануванні, прийнятті рішень і визначенні їх наслідків;
- відносити аспекти чутливості щодо навколишнього середовища і знання його, навчати набуттю якостей та навичок вирішення проблем і роз'яснювати цінності будь-якій віковій групі;
- допомагати у визначенні ознак виникнення проблем навколишнього середовища, а також вивченні окремих реальних його проблем;

- надавати особливого значення труднощам вирішення питань охорони навколишнього середовища і в цьому зв'язку - розвитку критичного мислення і набуттю навичок розв'язання проблем, що виникають;

- використовувати різноманітність навколишнього середовища, що вивчається, і широкий набір методичних прийомів для навчання, засвоєння знань про довкілля, почерпнутих з нього, приділяючи незалежну увагу практичній діяльності і вивченню досвіду з перших рук [3].

Доцільність створення системи морально-екологічного виховання зумовлена такими факторами:

- інтеграцією зусиль суб'єктів виховної діяльності, закріпленням взаємозв'язку компонентів педагогічного процесу (цільового, змістового, організаційно-діяльнісного, оцінювально-результативного);

- розширенням діапазону можливостей за рахунок засвоєння і залучення до виховного середовища навколишнього природного та соціального оточення;

- полегшення завдання педагогів, кураторів та психологів задля забезпечення вирішення виховних завдань завдяки наступності та діалектичності в змісті та методах виховання;

- створенням умов для самореалізації та самоствердження особистості студента та педагога, що сприяє їх творчому самовираженню та зростанню, прояву неповторної індивідуальності, гуманізації міжособистісних відносин в колективі.

В межах вивчення організаційно-педагогічної системи навчально-виховного процесу звернемось до поняття педагогічного процесу, синонімом якого є навчально-виховний процес. Спираючись на класифікацію форм організації педагогічного процесу, представлену дослідником О. Новиковим [2, с. 188-194], зазначимо наступне. Організація педагогічного процесу морально-екологічного виховання, на наш погляд, буде більш ефективною при використанні саме ігрових технологій в межах невеликих груп студентів; робота педагогів повинна проводитися постійно та мати діалогічний характер. Не менш важливим є також місце проведення: роботу безпосередньо в стінах навчального закладу треба періодично замінювати на виїзні заходи (екскурсії, походи, літні навчальні табори тощо).

Необхідно також звернути увагу на методи управління діяльністю студентів в межах морально-екологічного виховання. Ми впевнені, що

інституційні та інформаційні методи є основою формування саме теоретичних засад. Однак розумне використання методів мотиваційного управління допомагає студентові свідомо стати активним учасником навчально-виховного процесу. В якості прикладу можна назвати дискусії та диспути, виконання індивідуальних та групових екологічних проєктів, студентські змагання та ін.

Багато дослідників впевнені, що в структурі цілісного педагогічного процесу повинен використовуватися метод прикладу – свідомість школяра, учня, студента постійно шукає „опору” в реально діючих, живих, конкретних зразках, що уособлюють їхні ідеї та ідеали. Цьому пошукові активно сприяє явище наслідування, яке, однак, не є копіюванням та має формувати дії нового типу, які співпадають у дечому із ідеалом та все ж є оригінальними. Характер наслідування залежить від віку: якщо молодший школяр обирає собі готові зразки, то наслідування студентами носить більш вибірковий характер, воно стає більш усвідомленим та критичним, спирається на активну обробку зразків, що сприймаються [4, с. 344-346].

Роль викладача таким чином може (та повинна) постійно змінюватися: від лідера, наставника, консультанта до товариша; від оратора до артиста; від особи, що контролює та критикує до того, хто підтримує та питає поради; від спостерігача до активного учасника тощо.

В якості засобів процесу морально-екологічного виховання доцільним вважаємо відмову від класичних підручників, методичних посібників та ін. Найбільш ефективним, на наш погляд, є наочні та демонстраційні матеріали, а також так звані „розвивальники” та „виховальники”. Під цими поняттями, представленими дослідником О. Новиковим, розуміються посібники для студента з його виховної діяльності, діяльності з розвитку психічних процесів тощо. Автор охарактеризував ці навчальні засоби таким чином: „Так, уявимо собі „виховальник”, де студентові у зрозумілій формі роз’яснюється:

- що таке виховання, світогляд, інтереси, цінності, ідеали тощо;
- що таке мораль (моральність), духовність, громадянство;
- патріотизм, емпатія, правила спілкування з оточуючими, правила етикету;
- чим визначається статевна належність.

Додамо сюди також задачник, припустимо, з прикладами конфліктних ситуацій та шляхами їх вирішення і таке інше” [2, 197].

На наш погляд, використання таких „виховальників” та їх адаптація під потреби та завдання морально-екологічного виховання є дуже ефективним інноваційним методом. Однак вирішення завдань морально-екологічного виховання перш за все лежить на плечах педагогів (викладачів, кураторів, психологів ВНЗ). Саме тому дуже важливим є також залучати студентів до активної участі у цьому процесі.

Завершуючи аналіз організаційно-педагогічного процесу морально-екологічного виховання зазначимо, що поки означені напрямки в Україні ще не стали пріоритетними. Першочерговим завданням для досягнення цього, на думку дослідників, є:

- затвердження концепції безперервної екологічної освіти та морально-екологічного виховання;
- прийняття Закону про екологічне виховання;
- визначення потреб усіх галузей народного господарства та певної кількості фахівців-екологів; скерування навчально-виховного процесу відповідно до цих потреб;
- затвердження в державному класифікаторі професій робітників і посад службовців нових екологічних професій;
- широке впровадження нових дистанційних форм екологічного навчання;
- адаптація організаційно-педагогічного процесу морально-екологічного виховання під заочне та дистанційне навчання;
- активний розвиток неформальної екологічної освіти із залученням провідних дослідників та учених;
- розвиток регіональних і державних екологічних програм із обов'язковим передбаченням питань екологічної освіти та морально-екологічного виховання;
- вжиття організаційних заходів, спрямованих на створення ефективної інфраструктури екологічної освіти та морально-екологічного виховання та ін. [3].

У подальшому планується звернути увагу на розробку заходів удосконалення організаційно-педагогічного процесу морально-екологічного виховання у технічних вищих навчальних закладах.

Література

1. Максимюк С. П. Педагогіка : Навч. посіб. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.

2. Новиков А. М. Основания педагогики : Пособ. для авторов учеб. и преподавателей. – М. : Изд-во «Эгвес», 2010. – 208 с.

3. Олександров І. Екологічне виховання студентів у ВНЗ України [Електронний ресурс] / І. Олександров. – Режим доступу до статті: http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=us_publication

4. Сластенин В. А. Педагогика / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов : Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. - М.: Издательский центр "Академия", 2002. - 576 с.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА МОРАЛЬНО-ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Ю. Л. Колесник

В статье раскрыта проблема изучения организационно-педагогической системы морально-экологического воспитания студентов высших технических учебных заведений; проанализированы цели и задачи морально-экологического воспитания, средства и формы организации процесса морально-экологического воспитания.

Ключевые слова: морально-экологическое воспитание, экологическое образование, экологическая сознательность, организационно-педагогическая система, учебно-воспитательный процесс.

PEDAGOGICAL-ORGANIZING SYSTEM OF STUDENTS' MORAL AND ECOLOGICAL EDUCATION AT TECHNICAL UNIVERSITIES

Y. L. Kolesnik

The article deals with the problem of pedagogical-organizing system of students' moral and ecological education at technical universities; main tasks of moral and ecological education are considered; possible means and forms of organizing moral and ecological education process are analyzed.

Key words: moral and ecological education, ecological training, ecological consciousness, pedagogical
-organizing system, educational process.

Колесник Ю. Л. – викладач Донбаського державного технічного університету (м. Алчевськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН, доктор педагогічних наук, професор Шевченко Г.П.